

ראש הישיבה הרב חיים דרוקמן שליט"א

גבורות גשמים

א. "מחיה מתים אתה"

שנינו במשנה (ברכות ל'ג): "מזכירין גבורות גשמים בתחית המתים, ושאלה בברכת השנים". שואלת הגמרא: "מזכירין גבורות גשמים - מאי טעמא"? ומתוך התשובה אתה למד, שכוונת הגמרא היא לשאול מה הטעם להזכרת גבורות גשמים דוקא במקום זה בתפילה, דוקא בברכה זו שבשמונה עשרה, ברכת "מחיה המתים".

"אמר רב יוסף, מתוך שקולה כתחית המתים, לפיכך קבעוה בתחית המתים" ומאליה עולה השאלה: היאך?! במה שקולה ירידת הגשמים כתחית המתים?

ועל זה משיב הירושלמי במקום: "כשם שתחית המתים-חיים לעולם, כך ירידת גשמים-חיים לעולם" (ע' תר"י לברכות ותוס' יו"ט שם פרק ה', ב'; וע' המאירי ריש תענית; וע' אבודרהם בפירושו להזכרת גשמים; וע' טור או"ח סימן קי"ד וב"י וב"ח שם). כלומר - כשם שבתחית המתים מזריס הקב"ה חיים לעולם - כך בהורדת גשמים, הזרמת חיים לעולם יש כאן.

באים רבותינו ומפרשים את הדבר בצורה פשוטה יותר, מבוררת יותר, במה הגשמים הם חיים לעולם וכך מובא במאירי (ריש תענית): "שבתחית המתים מזכירים אותה מתוך שהיא שקולה כתחית המתים, רוצה לומר שכל חיי העולם הזה תלויים בה". וכך מובא בשיטה מקובצת (ברכות, שם): "ותקנוה בתחית המתים, מפני שהגשם הוא כמו תחית המתים, שעל ידי כך העולם חי וניזון". פשוט: בלי גשם אין העולם יכול להתקיים, ע"י הגשם העולם ניזון.

מברר רש"י במסכת תענית (ז'. דבור המתחיל "ופליגא"): "שבה (דהיינו- בירידת גשמים) חיים בני אדם, שהתבואה גדלה בו. זו דרכם של ראשונים, לברר "דבר דבור על אופניו". במאירי ובשיטה מקובצת מבורר באופן כללי שחיי העולם הזה תלויים בגשם, ושעל ידי הגשם העולם ניזון. ורש"י מברר עד הפרט, עד הסוף: שהתבואה גדלה בו. פשוט: בלי גשמים אין מה לאכול.

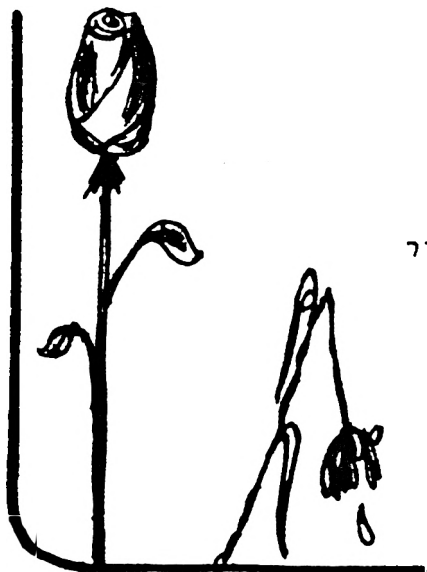
המאירי במקום (ברכות, שם) מוסיף ומראה - בלי לבטל את הדברים הקודמים - איך מחיה הגשם באופן ישיר: "הותקנה להזכיר בברכת תחית המתים, מפני שהגשמים מחיים את הזרעים ואת הצמחים". כלומר - כך משמע מדברי המאירי: בלי גשם - הצמח מתיבש, ויובש - הרי זה מות. יוצא שהגשם הוא בפשטות מקור החיות של הצמח. "והיבש" ממשיך המאירי, "נקרא בלשון תלמוד 'מת כמו שאמרו בתלמוד המערב (זה תלמוד ירושלמי, תלמודה של ארץ ישראל, שהיא במערבה של בבל) - ולולב היבש פסול, מפני "שלא המתים יהללו יה'".

---

* מתוך שעורקים שניתנו בישיבה.

בתלמוד בבלי, הנמוק המובא ל-"לולב היבש פסול", הוא - משום הדר, כלומר שחסר בו הדר, ואילו בירושלמי מובא: משום "לא המתים יהללו י-ה". וכמובן - אפשר להמשיך את מעגל ההשפעה הלאה: כתוצאה מזה שהתבואה גדלה, העולם ניזון, עבורינו - הרי זה "חיים".

והריטב"א (תענית ב) מצביע שזה אכן דוגמא לתחיית המתים: "שהיא ענין דומה לו, שהזרעים נקברים תחת הקרקע וצומחים ע"י הגשמים... והוא גם כן לראיה על תחיית המתים".

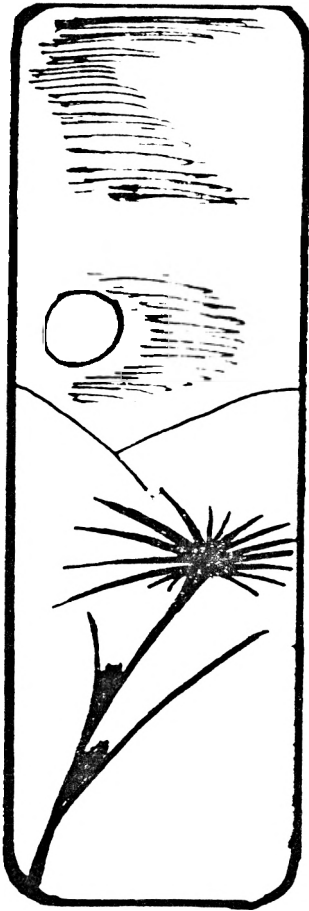
בתשובות מהר"ם מרוטנבורג מובאת תשובה של הר"ש משאנץ שנשאל: "מפני מה אין אומרים ב"אתה גיבור" - "מלביש ערומים" ו"פוקח עורים", כמו "רופא חולים", "מתיר אסורים" ? או, אם נרצה, אפשר לשאול שאלה זו בצורה כוללת יותר: מהו המכנה המשותף של השבחים של הקב"ה המופיעים ב"אתה גיבור" ? זהו, בעצם, תכנה של השאלה. מדוע נבחרו דוק שבחים אלה? וכי חסרים תארים לקב"ה ?!

והוא עונה - אם הגמרא מנמקת את הופעת אחד מסדרת השבחים הללו דוק בברכה זו, בתחית המתים, בכך שהוא שקול כתחיית המתים, משמע שזוהי אמת-המידה לבחירת התארים בברכה זו: כל שהוא שקול כתחיית המתים.

והוא מברר כל אחד מן השבחים: "רופא חולים" - פשוט, שרפואה היא חיים. שהרי מחלה טומנת בתוכה סכנה לחיים. ו"סומך נופלים" ו"מתיר אסורים" - אין הכוונה רק להצלה פרטית של אדם פלוני או אלמוני, אלא לגאולת כלל ישראל הנמצא בגלות, "ותחית המתים תלויה בגאולת ישראל". כלומר - גאולת ישראל מהווה בסיס לתחיית המתים שאחריה.

ואנחנו רוצים להוסיף: גאולת ישראל איננה רק בסיס לתחיית המתים. גאולת ישראל היא תחיית המתים, מבחינה לאומית. בחזון העצמות היבשות אומר יחזקאל (ל'ז יא'-יב') "ויאמר אלי: בן אדם, העצמות האלה - כל בית ישראל המה. הנה אומרים - יבשו עצמותינו (שוב מקביל "יובש" למות), ואבדה תקותנו, נגזרנו לנו: לכך הנבא ואמרת אליהם - כה אמר ה' אלוקים, הנה אני פותח את קברותיכם, והעליתי אתכם מקברותיכם, עמי, והבאתי אתכם אל אדמת ישראל". האיך אלה דברים מפורשים ?! הבאה אל הארץ היא הוצאה מן הקבר! הגלות היא לנו בית-קברות, והגאולה היא התחיה! ואכן כך מסביר רש"י את חזון העצמות היבשות (סנהדרין צ"ב: ד"ה משל היה): "כאדם מת שחיו וחי, כך ישובו ישראל מן הגלות".

האבודרהם, בפרושו לברכת גבורות, מציין את העובדה שהבטוי "מחיה מתים" מוזכר בברכה זו שלש פעמים: "מחיה מתים אלה, רב להושיע", "מחיה מתים ברחמים רבים". ובחתימה - "ברוך אתה ה' מחיה המתים". וזאת - מסביר האבודרהם, משום שלושה גוונים שונים של תחית המתים שיש במעשיו של הקב"ה: "הראשונה - כשאדם ישן על מיטתו, והריהו חשוב כמת, ואומר - "בידך אפקיד רוחי" והקב"ה מחזיר לו בשמתו; והשניה - בענין ירידת הגשמים; והשלישית - בענין תחית המתים לעתיד לבא, שאנו חותמים ברוך אתה ה' מחיה המתים, שאז עיקר תחית המתים".

ביחס לענין הראשון ראוי להעיר: בעצם אנחנו זוכים יום יום לתחית המתים! מדי בקר מחיה אותנו הקב"ה ממיתה. כשיהודי אומר בקריאת שמע שעל המיתה "בידך אפקיד רוחי" - איך זו מליצה. הוא מפקיד בידי הקב"ה פקדון עצום! וכשהוא אומר בהשכמתו "שהחזרת בי נשמתי בחמלה" - זו אמת! וצריך לשמוע מה שהפה אומר. סוף סוף - זכינו מחדש בפקדון החשוב הזה. והרי איך זה מחויב המציאות שהדברים יקרו כך. איך זה תהליך אוטומטי. יש נתינת חיים מחדשת בכל יום! צריך לשים לב לכך, למרות שזה ענין שבשגרה.

בכלל יכולה שגרה להביא אדם לידי קהות חושים, וזה בלשון חז"ל נקרא שהאדם איננו חי: "רשע בחייו חשוב כמת", מפני שרואה חמה זורחת ואינו מברך יוצר אור, שוקעת ואינו מברך מעריב ערבים ("תנחומא ברכה ז'), לחיות חיים שלמים פרושו לשים לב לכל פרט, להתמודד עם כל דבר שאתה פוגש.

יש בחז"ל הדרכות הנוגעות לפרטי פרטים באורח חייו של אדם: איזו נעל לנעול תחילה ואיזו לקשור תחילה, לא להסיר שני בגדים בבת אחת. בנסתר יש לכך מן הסתם נמוקים עמוקים, אבל באופן פשוט, בנגלה, שמא זה בא לומר לנו - יש לשים לב לכל פרט קטן! הורדת שני בגדים יחד מבטאת התייחסות של "כלאחר יד". ואילו אגחנו נדרשים לחיות את החיים במלואם, ולא חלילה, כלאחר יד.

ובכן, לשיטת האבודרהם - שלשה גוונים של תחית המתים: החזרת הנשמה הפרטית מידי בוקר, הורדת גשמים, ולעתיד לבא - החיאת מתי עולם. ואנחנו בלשוננו נאמר - בעצם אגחנו נפגשים פה עם נתינת עצם החיים מידי יום ביומו, ספוק צרכי החיים - ע"י הגשם, והתחדשות החיים לעתיד לבא.

הריטב"א בחדושו לתענית (ב') אומר למעשה אותם דברים, אבל בסדר אחר. אלא שהוא מוסיף ומבחיך: נאמר בברכה זו גם בטוי מיוחד נוסף - "מלך ממית ומחיה". מסביר הריטב"א - ממית ומחיה כאחת, בו-זמנית. אך - הוא ממית בעולם הזה, אבל יחד עם זאת הוא מחיה בעולם הנשמות.

נשים איפוא לב לעולה מכל הדברים הללו: ברכת "אתה גבור" היא ברכת "מחיה מתים" ממש. לא רק שעניינה שקנלם כנגד תחית המתים; זו ממש ברכה של חיים, זו ברכה שוקקת חיים; עצם החיים וצרכי החיים, חיים בעולם הזה וחיים בעולם הנשמות, חיי הפרט וחיי האומה - חיים על כל גווני גילוייהם, עד ההופעה האחרונה של התחדשות החיים לעתיד לבוא.

ב. "אתה גבור לעולם, ד'."

עד כאן עסקנו בברור עניינה של ירידת גשמים, מתוך מיקומה בברכת "מחיה המתים".

המשנה בתענית (ב') עוסקת בזמנה של הזכרת גשמים. והגמרא מעלה שם שאלה אחרת מתוך התבוננות בנוסח של שבח זה של הקב"ה. שואלת הגמרא: "...מאי גבורות גשמים?" במילים אחרות - מה עניינו של התואר הזה: "גבורות גשמים".

"אמר ר' יוחנן מפני שיורדים בגבורה, שנאמר (איוב ט' י"א): "עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר" וכתוב (שם ה', י'), "הגות מטר על פני ארץ ושולח מים על פני חוצות".

אלמלא הביא ר' יוחנן את שני הפסוקים מאיוב כהוכחה לדבריו - היינו מנסים להבין בעצמנו את ראשית תשובתו "מפני שיורדים בגבורה"; באיזו גבורה יורדים הגשמים. אבל הפסוקים האמורים לשמש הוכחה לענין, אינם מזכירים גבורה אפילו ברמז! ואכן, שואלת על כך הגמרא - "מאי משמע?" איך משתמעת הקביעה שבראשית הדברים מתוך הפסוקים שבהמשך? "אמר רבא בר שילא, אתיא, 'חקר', 'חקר' מבריתו של עולם.

כתיב הכא (כלומר - בעניינו, בענין הגשם): 'עושה גדולות עד אין חקר' וכתב התם (בענין בריאת העולם) (ישעיה מ'): 'הלא ידעת, אם לא שמעת, א-ל-קי עולם ד', בורא קצות הארץ, לא ייעד ולא ייגע, אין חקר לתבונתו' וכתב (פסוק נוסף ביחס לבריאת העולם) (תהילים ס"ה, כ'): 'מכין הרים בנאזר בגבורה'. כלומר - ביחס לבריאת העולם נזכרת גבורה (בפסוק האחרון ובריאת העולם מוקשת לירידת גשמים על ידי גזרה שוה מן הבטוי החוזר בשת "אין חקר". הרי שגם ירידת גשמים - גבורה יש בה.

מקשים על כך התנספות שתי קושיות (דבור המתחיל "וכתיב"):

(א) "אמאי נקט גבורות טפי מכח?" - באותו פסוק שבו נזכרת גבורה לגבי בריאת העולם נזכר עוד קודם לכך המושג כח: "מכין הרים בכח נאזר בגבור על יסוד אותה גזרה שוה של "חקר" "חקר" יכולנו ללמוד "כח" לגבי ירידת גשמים. למה מדלגים על בטוי זה ועוברים למושג "גבורה"?

ב) "...או לתני גדולות גשמים". למה יש בכלל צורך בגזירה שוה? מדוע לא נסתפק בבטוי המקורי האמור לגבי גשמים - "עושה גדולות עד אין חקר"? מתרצים התוספות שני תרוצים, ושניהם - על שתי הקושיות כאחת.

א) "יש לומר דמן הדין נקט 'גבורות', משום טעמא דאיכא 'כח' ואיכא 'גדולה'. כלומר - בבטוי "גבורה" כלולים המושגים כח וגדולה גם יחד. יש איפוא טעם לדלג על הבטוי טעם לדלג על הבטוי "כח" וללמוד מן הבטוי "גבורה", שהוא כולל גם "כח" וגם "גדולה".

ב) "אי נמי, דהברכה מתחלת ב' גבורה', להכי נקט 'גבורות'. לשון אחרת - ברור לגמרי מדוע אנחנו מתאמצים ללמוד דוקא לשון 'גבורה' בגשמים. שהרי הברכה - ברכת גבורות, וכך היא פותחת: "אתה גבור לעולם, די". משמע שאף הגשמים שייכים לענין של גבורה.

נשאל אם כן את השאלה באופן רחב יותר, ביחס לברכה כולה. מדוע זו ברכת "גבורות"? מדוע היא פותחת ב"אתה גיבור לעולם, די", ולמה לא "אתה גדול לעולם, די" או כל שבח אחר משבחנו של הקב"ה?

עומד על כך התפארת ישראל על המשנה בברכות. המושג "גבורה", דבריו, מבטא התגברות של צד אחד על צד שני במאבק, ואילו המושג "כח" אינו מבטא מאבק. וזה ענין הגשם: "ונקרא גבורות גשמים ולא כח גשמים, דכל כח - דהיינו, באין דבר אחר המתגבר נגד הפעולה; מה שאין כך גיבור, היינו שהתגבר נגד דבר אחר שרצה להתגבר ולהתנגד נגד הפעולה. וכך הוא עם הגשמים שירודים בגבורה, נגד מידת הדין המקטרגת, דלפעמים, עבדא-נחמא דכריסי לא שויא (לפעמים אין העבד שונה את הלחם של כרסו. כלומר - אין הוא מרויח את לחמו. וכך מקטרגת מדת הדין, שאין הגשם מגיע לנו). ואפילו הכי-רחמיו יכבשו כעסו מעל בני עולם. וכך כתוב: 'נותן לחם לכל בשר' - אפילו מי שהוא רק חתיכת בשר בעלמא, ואינו ראוי להקרא אדם, אפילו הכי - הקב"ה נותן לו לחמו, כי לעולם חסדו', אף על פי שאין האדם ראוי לטובה".

אם כן ירידת הגשם מבטאת גבורה, התגברות של מידת החסד על מידת הדין במאבק בין שתיהן.

המהרש"א בתענית מאיר נקודה חדשה, והכל מצטרף לפסיפס שלם. לדבריו, הגשם מיחד את גבורת ה' מכל הגבורות: "ואני מוסיף בזה (אחר דברי התוספות), על פי מה שנאמר דהגזרה שוה באה מ'אין חקר', שברכת תחית המתים מיוסד בזה, דאין חקר לגבורתו. דגבורת האדם - שהוא ממת החיים ו'אתה גבור' - ההיפך זה, שאתה מחיה מתים. וכך הם הגשמים, שבאים בגבורות ומביאים רחמים לעולם". אם כן, הגשם הוא בטוי לגבורה המיוחדת של רבש"ע, שכל תכנה הוא חסד, רחמים, חיים לעולם.

נקודה זו רואה בעל"העיקרים" כחורזת בחוט השני בכל הברכה כולה (מעניין - בעל העקרים והמהרש"א בפרוש לא ראו זה את זה, אבל דבריהם נפגשים). כותב העקרים בפרק הדן בתחית המתים (מאמר רביעי פרק ל'ה): "כי גבורת בשר ודם היא להמית את החיים, וגבורת ד' יתברך הוא בהיפך, שהוא מחילה את המתים. והזכירו בברכה זו חסדיו של הקב"ה עם בריותיו בהיותם בחיים, ואמר - 'מכלכל חיים בחסד' ואחר המות אמרו - 'מחיה מתים ברחמים רבים' ואמר אחר כך 'סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים' לרמוז שאין גבורת המקום כגבורת בשר ודם. כי גבורת בשר ודם היא להשפיל את האנשים ולהכניעם (כלומר, הגבור מנצל את כחו להכניע חלשים תחתיו), וגבורת ד' יתברך היא בהיפך, שהוא סומך נופלים. וכך גבורת בשר ודם להכות ולפצוע ולהחליא. וד' יתברך הוא בהיפך, שהוא רופא חולים. וכך גבורת בשר ודם הוא להעניש ולאסור במאסר, וד' יתברך בהיפך, כי הוא מתיר אסורים, וכו'".

פה אני מביין את הכותרת הפותחת את הברכה: "אתה גבור לעולם, ד'" - זוהי גבורתך, והיא תהילתך. זהו יחודה, שהיא בטוי של חסד, רחמים וחיים לעולם.

הגאון מוילנא, בברכה זו בסדרו, סדור הגר"א, מיחד את ירידת הגשם משאר תופעות הטבע בעולמנו.

כל העולם, הוא מסביר, מנוהל על פי חוקיות טבעית שקבע הקב"ה מראש, ואין היא משתנה. מתוך נסיוננו והתבוננותנו בחוקיות הזו, הכל צפוי וידוע מראש, אך הגשם, מבחינת תדירות ירידתו ומבחינת כמותו, אינו ניתן לכל חיזוי מראש. והדבר בולט יפה בתפילותיו הגלויות או הכמוסות - של כל חקלאי הנושא עיניו מדי חורף השמימה בצפיה שואלת. כותב הגר"א: "כל הדברים בעולם הם ע"פ הטבע; אף זריחת השמש ושקיעתה... אבל על הגשמים - מודים שאינם על פי הטבע כלל, כאשר אנו רואים שפעמים לא ירד כלל, ופעמים י בכל יום ויום. ולכן נקרא 'גבורות גשמים' שבזה ניכר גבורות ד' יותר מכל הדברים"

בזה בולטת גבורת ד' ויכולת הנהגתו את עולמו כרצונו. "וזוהו שאמר 'מתוך שהיא שקולה בתחית המתים', כי גם תחית המתים מודים כולם שהוא אינו על פי הטבע".

ואנחנו רוצים לומר שזה בעצם ענינה של כל ברכת "אתה גבור", שהכל בה איננו בתחום החוקיות הטבעית. שהרי מלבד תחית המתים ממש נזכר בה "סומך נופלים ומתיר אסורים". לגבי רפואה ברור שאין ענין של חוקיות חזויה מראש. הכל יודעים שענין פעוט יכול חלילה להסתבר ללא תקנה. ולהיפך, יש פעמים שיש גילוי חמור, וברוך ה' - יש סייעתא דשמיא והחולה נרפא. וכמו שבררנו בפרק הקודם על פי דברי הר"ש משאנץ, הרי ב"סומך נופלים ומתיר אסורים" אמורה גאולת כלל ישראל שבגלות, בזה ודאי אין כל שייכות לחוקיות הטבעית שעל פיה זה זמן רב שישאל היה צריך להיות חלילה מחוק מעל במת העולם. גאולת ישראל היא ודאי ענין על טבעי, כשם שתחית המתים הפרטית היא ענין על-טבעי, כך ממש היא תחיתנו הלאומית. אם כך כל מה שנאמר בברכה זו איננו בתחום החוקיות הטבעית. והאמת היא שכך מפורש בראשונים.

בשיטה מקובצת לברכות (ל'ג) נאמר: "מזכיריך גבורות גשמים ב'תחית המתים', פרוש - מתוך שענין גשם הוא דבר פלא, ויורדים בגבורה, אמר, 'גבורות גשמים' (בדומה לדברי הגאון), ולהכי פותחים באותה ברכה ב'אתה גבור', שכל עניני אותה ברכה - ניסים". כלומר שוב - כל הברכה עוסקת בענינים שמעל לחוקיות הטבעית, ובכך מובלטת גבורתו של הקב"ה.

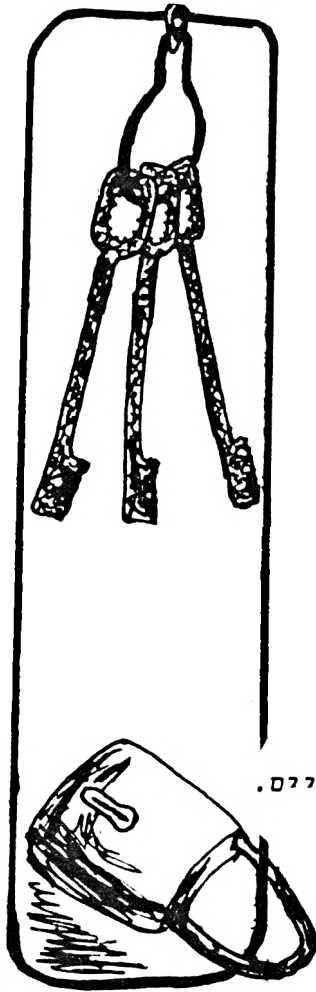
ובדומה לכך מביא הריטב"א בחדושו לתחילת תענית: "שכל ענין החסדים שבברכה זו מבטל מערכת הכוכבים, ולפיכך נקראת ברכת גבורות".

הרי אלו דברים מפורשים. המושג "מערכת הכוכבים" מבטא מערכת חוקי הטבע שקבע הקב"ה, שעל פיה יתנהל העולם. "אתה גבור לעולם, ד' " מבליטה את הגבורה העל-חוקית. כאן אנחנו באים במגע ישיר עם גבורתך, רשב"ע.

ובעצם - זה גם מה שאנחנו שומעים בדברי הגמרא בתענית (דף ב'): "אמר רב יוחנן, שלשה מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו בידי שליח. ואלו הם: מפתח של גשמים, ומפתח של חיה (יולדת) ומפתח של תחית המתים".

כל הבריאה כולה נמסרה בידי שליח. אין היא מונהגת ישירות על ידי הקב"ה, אין היא בטיפולו הישיר. מערכת חוקי הטבע היא השליח: "אש וקיטור, רוח סערה עושה דברו" - הקב"ה מנהל את עולמו על ידי שליח. אבל שלשה מפתחות אלו לא נמסרו בידי שליח. ענינים אלה מונהגים ישירות בידי הקב"ה. ויש להבין: נביא איננו שליח, איננו אמצעי. זה מגע ישיר עם רשב"ע. לכן כשאליהו הנביא מוריד גשם בדבר ה' - אין כאן מסירת המפתח בידי שליח. והוא הדין בהחיות המתים על ידי אליהו ואלישע. צריך להבין - זה הקב"ה בעצמו בעשיה זו, לא שליח. כך מביא הריטב"א עוד ביחס ל"מלך ממית ומחיה" (בנוסף על "ממית בעולם הזה ומחיה בעולם הנשמות") - הוא ממית אך הוא גם מחיה, על ידי נביא, וצריך לתפוס שזה הוא בעצמו, זה אותו "מלך ממית - ומחיה".

ענה נסגר המעגל היטב. הצד המשותף בשלושה ענינים אלה - גשם, חיה ותחית המתים - הוא ענין החיים. חיים אינם ניתנים על ידי שליח, חיים נובעים אך ורק ממקור החיים. חיים באים ישירות מידיו של אלוקים חיים ומלך עולם. והרי כל ברכת "אתה גבור" עוסקת בנתינת חיים. על כן "אתה גבור לעולם, ד' ". כאן בולטת גבורתך, בזה ייחודה - שהיא מעניקה חסד של חיים". על כן "ברוך אתה ד', מחיה המתים".

ונוסיף עוד נקודה אחת להשלמה, לסגירת המעגל. פתחתנו בדברי רבי יוחנן על הגשמים, "מפני שירודים בגבורה". ובעצם לא התיחסנו לעצם הענין - מדוע אנחנו אומרים כך, במה יורדים הגשמים דוקא בגבורה?
(הסבר מסוים לכך שמענו בדברי התפארת-ישראל, בהתגברות מדת החסד על מדת הדין. אך ביתר הדברים שהבאנו אין התייחסות לעצם הענין הזה).

הרב זצ"ל מתייחס לענין בסדרו (עולת ראייה א' ע"מ ע"ר):
"גבורות גשמים, אמר ר' יוחנן, מפני שירודים בגבורה (תענית ב').
וכן בזוהר: שירודים מסטרא דגבורה (בראשית דל"ב)"

דברי זהר כבר פותחים פתח להבנה: הגשמים יורדים מצד הגבורה. מפרש הרב זצ"ל:

"השפע היורד ממרום, מצד חסד הבורא יתברך. הוא מוכן לרדת באופן שיהיה גמור בענינו, שיוכל האדם להינות ממנו מיד, כענין המן, שהיה גמור ומוכן להנאתו. אך מדת הגבורה וועלת היא הרבה עכובים וצמצומים באופן שיהיה צריך הרבה מדרגות, עד שיבוא לכלל הנאה על ידי עבודת האדם".

חסד ה' הוא חסד שלם, חסד אדיר. זה חסד שקשה לנו אפילו לציירו. על אחת כמה וכמה שאין אנחנו מסוגלים לקלוט אותו. מדת הגבורה היא הכח המצמצם את חסד ה' האדיר ומגלה אותו בצנורות דקים, כך שאנחנו נקלוט את שפע הטו בצורה הטובה ביותר עבורינו. וזוהי גבורה עצומה מצד המשפיע, מצד רבונו של עולם. אם לצייר את הגבורה הזאת, את גבורת הצמצום, במושגים שלנו, הר זה כמו לתחום יד אדיר בסכר, כמו לתעל אוקיינוס לתוך אפיק צר. כך סדר הקב"ה את ענינו של עולם הזה. שהוא עולם של יגיעה. "היום לעשותם ו"אדם לעמל יולד". רק באמצעות העמל הזה יושג חסד ה'. רק עליו יחול. גשמי ברכה אם ירדו על שדה שלא נחרש ולא נזרע - לא יצמיחו מאומה. וזוהי גבורת הצמצום. היגיעה שלנו היא חלק מן המסכים והעכובים החוצצים בעד חס ה' מלהתגלות במלא עוזו. יש צורך בתהליך של עמל מצדנו כדי לקנות את השפע היורד ממרום. רק במדבר אכלו אבותינו את המן, שהוא בבחינת "דגן שמים" (תהילים ע"ח כד'). אך סדרו של דור המדבר איננו סדר העולם. הקב"ר רוצה שנחיה על הקרקע ולא בשמים. כאן אין אוכלים עוד מן. כאן עמלים.

כך בחומר - וכך ברוח. מוסיף הרב זצ"ל לבאר:
"וכן הוא גם בשלמות הרוחנית, שהשפע היורד מן השמים ע"י קדושת התורה לשלמות הרוחנית - היה ראוי שירד באופן גמור, עד שיהיה האדם מוכן על יד לשלמותו בלא עבודה וטורח. אבל מצד הגבורה נתגלו הענינים במלבושים ומסו עד שהאדם צריך לעבדה ולשמרה, ברמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה. וז אז יקבלו שלמותו, ועל כן נמשל שפע התורה לגשמים "יערף כמטר לקחי".

הגמרא מספרת לנו (נידה ל'): שהתנוק במעי אמו יודע את כל התורה סלה, אן טרם צאתו לאויר העולם בא מלאך וסוטר לו על לחיו והוא שוכח את כל תלמוז כן - על מנת שיעמול וישיג קנין תורה בכוחותיו שלו, עלי אדמות.

ויש להבין, שהצמצום הזה בא אך ורק לטובתנו על מנת שאנחנו נשיג את שפע הטוב דוקא על ידי העמל והיגיעה שלנו. הרי שהצמצום מבטא מצד אחד את הגודולה ביותר, את יכולתו של הבורא לצמצם את שכינתו, את חסדו. אך הצמצ מצד שני, הוא גם הבטוי לחסד הגדול ביותר שעשה עמנו רבונו של עולם.

וכל זה בא לידי בטוי בגשמים. מפני שיורדים בגבורה. יורדים הם אלינו בגבורת הקב"ה לצמצם את הופעת חסדו, ונקלטים הם אצלנו ומברכים את יכולנו באמצעות גבורת הצמצום של העמל והיגע שלנו תחילה.

מעתה ברור באופן עמוק יותר מדוע הוקשו גשמים בגזרה שוה של "איך חקר" - "איך חקר", דוקא לבריאת העולם. מכיון שירידה זו של הגשם מבטאת את סדרו הטוב של העולם כלו, זה חלק מן המהלך הכללי של בריאת עולם.

ובעצם - כך הוא הדבר בכל חסדי ה' המופיעים כגבורות בברכת "אתה גבור" גם חסד ה' ברפואה מתגלה באמצעות יגיעה אנושית של רופא ותרופות. גם תחית המתים, גם המדרגה ההיא של לעתיד לבא - היא תוצאה של העמל והיגע של האדם עלי אדמות (ע' דרך ד' חל' א' פרק ג'). וכך הדבר בגאולת ישראל, שברכת ה' חלה על יגיעתנו.

זהו ענינה העמוק של ברכת "אתה גבור לעולם, ד'" ומתוך כך "מזכירים גבורות גשמים בתחית המתים".

* * * * *

ויאמר (שיר השירים ב' י"א): "כי הנה הסתו עבר הגשם חלף הלך לו" ואתה הבן מאד, כי סודות גדולים נכללו באלה הפסוקים. וצריך שתדע, כי ארבעה זמנים יש בשנה ובאמת הם שנים, כי יש הקור הגדול שבסתיו והחום הגדול שבקיץ, ויש שני זמני הרוויה, והם ניסן ותשרי. ותדע, שכל ההנהגה נמשכת מדרכי המדריגות שלמעלה, ונמצא שארבעה זמנים אלה נחלקים: שנים - לזמני הדין, ושנים - לזמני החסד. ותדע, שפעולות הגבורה נמשכות בשני דרכים: האחד הוא - לעצור מהלך האורות ולסתום את הפתחים, ומן הדרך הזה יצא הסתיו למטה; ויש דרך אחר - והוא בהתגבר הגבורה ברוב יכלתה נתחזקה מאד, והיתה לאש אוכלת המלהטת כל הנמצא לפניה, ומן זה הדרך יצא חום הקיץ. ומפני שאין הקדוש-ברוך-הוא רוצה להניח לגבורה שתצא מגבולה יותר, פן תחריב את העולם, על כן אפילו בתוך שליטת הגבורה יערב כחות מן החסד, ונמצא העולם מתבסס. והבן זה מאד, כי על כן בהיסגר הפתחים, והדרכים יהיו נסתמים בזמן הסתיו, הקדוש-ברוך-הוא מגביר הימין, ונפתחו הפתחים ויצאו הגשמים, ועל כן ברדת הגשמים בסתיו לא יהיה הקור כל כך, כי משליטת החסד הם יוצאים, אף על פי שנמשכו בתוך הגבורה הקשה, ומהם יתבסס העולם. וגם בתוך החום הגדול לפעמים ימטיר הקדוש-ברוך-הוא, וכבר אמרתי שמשליטת החסד הוא יורד, ועל כן יתקור הזמן בקיץ בבוא הגשם. ועתה תדע, שגאולת ישראל צריכה להיות בניסן, כי הוא זמן השפעת החסד, כמו שאמרתי, ועל כן תהיה בנחת ובשלחה, וזהו שאמר הכתוב "כי הנה הסתיו עבר", שהוא עצירת האורה, כמו שפירשתי לך; ואם עבר הסתיו איך צורך עוד לגשם, על כן "הגשם חלף הלך לו".

(מתוך מאמר הגאולה לרמח"ל)